

Klassiker ”i Musses pigga kakform”

En studie om recensenters mottagande av
fyra Disneyfilmer baserade på sagor och romaner

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	3
1.1 Syfte och frågeställningar.....	3
2 Metod och material.....	4
3.1 Walt Disney och företaget.....	5
3.2 Presentation av fyra Disneyklassiker	6
3.2.1 <i>Den lilla sjöjungfrun</i>	6
3.2.2 <i>Ringaren i Notre Dame</i>	7
3.2.3 <i>Mulan</i>	7
3.2.4 <i>Skattkamarplaneten</i>	7
3.3 Tidigare forskning om Disneyfilmer.....	8
3.4 Receptionsteori.....	9
3 Resultat.....	10
3.1 <i>Den lilla sjöjungfrun</i>	10
3.1.1 Jämförelser mellan Disneyfilmen och förlagan	10
3.1.2 Kunskap om förlagan	11
3.1.3 Jämförelser med andra Disneyfilmer	11
3.1.4 Tolkning av tema och budskap.....	12
3.2 <i>Ringaren i Notre Dame</i>	12
3.2.1 Jämförelser mellan Disneyfilmen och förlagan	13
3.2.2 Kunskap om förlagan	14
3.2.3 Jämförelser med andra Disneyfilmer	14
3.2.4 Tolkning av tema och budskap.....	16
3.3 <i>Mulan</i>	16
3.3.1 Jämförelser mellan filmen och förlagan.....	16
3.3.2 Kunskap om förlagan	17
3.3.3 Jämförelser med andra Disneyfilmer	17
3.3.4 Tolkning av tema och budskap.....	19
3.4 <i>Skattkamarplaneten</i>	20
3.4.1 Jämförelser mellan Disneyfilmen och förlagan	20
3.4.2 Kunskap om förlagan	22
3.4.3 Jämförelser med andra Disneyfilmer	22
3.4.4 Tolkning av tema och budskap.....	23
4 Diskussion	23
4.1 Recensenternas förkunskaper.....	23
4.1 Tyngdpunkten i recensionerna	24
4.2 Recensenternas tolkningar.....	25
4.3 Receptionsteori.....	25
4.4 Disneyfiering.....	26
4.5 Tips till vidare forskning	27
5 Referens- och källförteckning	28
5.1 Recensioner – <i>Den lilla sjöjungfrun</i>	28
5.2 Recensioner – <i>Ringaren i Notre Dame</i>	28
5.3 Recensioner – <i>Mulan</i>	28
5.4 Recensioner – <i>Skattkamarplaneten</i>	28
5.5 Övriga källor	29

1 Inledning

Ända sedan barnsben har jag fascinerats av Disneys filmer. Många gånger har jag ställt mig frågan: vad är det som gör dessa filmer så omåttligt populära hos barn? Ett rimligt svar skulle kunna vara att man som barn bara ser den spännande intrigen, den finurliga musiken och de vitala karaktärerna. De politiska, religiösa eller kulturella undertonerna finns där, men de är troligen inget ett barn kan förstå.

Självklart ser man de politiska, religiösa och kulturella undertonerna som vuxen, men jag tror inte det är rimligtvis inte ett hinder för att kunna uppskatta filmerna även som vuxen. Många Disneyfilmer på senare år har dock haft alltmer haltande manus, varit teknik- i stället för innehållsfokuserade, och karakteriserats av idétorra i fråga om färgstarka karaktärer. Dessa faktorer kan likväl aldrig förstöra den filmupplevelse som många av Disneys filmer bjuder på. Jag tror att en god filmupplevelse handlar om underhållning, spänning och empati. På dessa områden menar jag att Disney med många filmer under förra seklet (kanske i synnerhet filmer på 90-talet) lyckades riktigt bra.

Filmrecensioner är överlag intressanta. Dels för att individuella åsikter lyfts fram, dels för att de ger en uppfattning om filmerna som helhet. Om man sedan påverkas av recensioner är svårt att ge svar på, men går oss förmodligen inte spårlöst helt oberörda förbi. Även dess frambringare, recensenterna, är intressanta. Å ena sidan kan de upplevas som betydelsefulla, å andra sidan hade kanske Tage Danielsson rätt när han vid ett tillfälle skrev: ”Om man inte kan hitta på något eget att skriva så kan man ju alltid bli recensent.”¹

Den här uppsatsen kommer att handla om recensioner av Disneyfilmer som bygger på en förlaga i form av en saga eller roman.

1.1 Syfte och frågeställningar

Den här studien har till syfte att ge läsaren en uppfattning om och kunskap i hur recensenter i dagspress och tidsskrifter recenserar Disneyfilmer som är baserade på en förlaga i form av en saga eller roman. Var betoningen läggs, hur stora förkunskaperna om förlagan är, och vilka egna tolkningar recensenten gör av filmen är alla frågor som ger ett slags bild av hur filmerna recenseras. Eftersom Disney har gjort en mängd filmer med olikartad utformning kan man knappast finna ett generellt svar på hur en Disneyfilm baserad på en förlaga recenseras. Genom att analysera recensioner av fyra olika filmer, varierade till såväl innehåll som

¹ Danielsson, Tage, *Bok*, Stockholm, 1965, s. 116

karaktär, kan man åtminstone redogöra för hur dessa filmer recenserats var och en, samt vilka skillnader och likheter man kan finna i recensionerna för de olika filmerna.

Recensenten är en professionell yrkesutövare och är inte lika fria i sin text som till exempel en krönikör är. En specifik film från Disney går knappt att särskilja helt från andra filmer producerade av Disney med tanke på det enorma inflytande företaget har haft under många decennier. Därför är recensenternas förhållande till andra Disneyfilmer något som är intressant i läsningen av recensionerna. Likaså blir jämförelserna med förlagan oundvikliga eftersom filmens innehåll och handling har sin grund i ett annat verk. En förutsättning är givetvis att man som recensent har tillräckligt stora kunskaper om förlagan för att kunna göra dessa jämförelser.

Recensenternas allmänna inställning och bedömning av filmernas kvalitet är dock ett område som jag har valt bort i denna studie då denna information inte är nödvändig för att kunna undersöka det ovanstående. Det enda tillfällena då jag redogör för recensenternas uppfattning av filmens kvalitet är då de jämför denna med en eller flera andra Disneyfilmers kvalitet eftersom det då blir ett slags jämförelse som avslöjar recensentens tidigare kunskaper om filmer som är gjorda av Disney.

Med utgångspunkt i dessa tankegångar formulerar jag mina fyra frågeställningarna enligt följande:

1. Vilka jämförelser gör recensenterna mellan Disneyfilmerna och förlagorna?
2. Vilka kunskaper har recensenterna om förlagorna?
3. Vilka jämförelser förekommer med andra Disneyfilmer? Varför görs dessa jämförelser?
4. Vilka tolkningar gör recensenterna av filmernas teman och budskap?

2 Metod och material

För att kunna göra denna studie möjlig genomför jag en receptionsanalys. Mottagarna i denna receptionsanalys är filmrecensenter i svensk dagspress och svenska tidskrifter. Jag har valt ut fyra Disneyfilmer och förlagorna till dessa filmer har påverkat mitt urval. De fyra filmerna är *Den lilla sjöjungfrun* (*The Little Mermaid*, 1989), *Ringaren i Notre Dame* (*The Hunchback of Notre Dame*, 1996), *Mulan* (*Mulan*, 1998) och *Skattkamarplanet* (*Treasure Planet*, 2002). Förlagorna de är baserade på är enligt ovanstående ordningsföljd: en dansk konstsaga, en fransk roman, en kinesisk folksaga och en skotsk roman.

Mina primärtexter består av sammanlagt 34 recensioner fördelade på de fyra filmerna – *Den lilla sjöjungfrun* 8 recensioner, *Ringaren i Notre Dame* 10 recensioner, *Mulan* 8 recensioner samt *Skattkamarplanet* 8 recensioner.² Såväl dags- som kvällspress och tidskrifter är representerande bland recensionerna och samtliga tidningar har sin bas vid någon av våra tre storstadsregioner Stockholm, Göteborg och Malmö. Tidningar och tidskrifter som ingår i denna studie är *Aftonbladet*, *Arbetet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen*, *Filmrutan*, *Göteborgs-Posten*, *Göteborgs-Tidningen*, *iDAG*, *Kvällsposten*, *Svenska Dagbladet*, *Sydsvenska Dagbladet* och *Zoom*.

I det följande görs först en sammanställning av recensionerna där recensenterna ges uppmärksamhet och förmedla deras åsikter och texter. För att göra dem rättvisa lyfts det representativa fram men också infallsvinklar som skiljer sig för att få fram helheten i recensionsmaterialet. Receptionsanalysen sätter läsaren och dennes reaktioner på texten i centrum (se avsnittet nedan om receptionsteori), vilket gör att jag som förmedlare måste inta en neutral roll och förhålla mig så objektiv som möjligt.

Efter att resultatet av undervisningen redovisas förs en diskussion med ett komparativt upplägg för att framhäva likheter och skillnader mellan de olika Disneyfilmerna när det gäller uppsatsens frågeställningar. Utifrån resultaten dras slutligen slutsatser om eventuella gemensamma aspekter relaterade till de fyra Disneyklassikerna.

Mitt material är begränsat till svenska tidningar och tidskrifter då studien enbart berör det svenska mottagandet av Disneyfilmerna.

3 Bakgrund

3.1 Walt Disney och företaget

Walt Disney inledde sin karriär 1919 i Kansas City på ett företag inom animerad film.³ Där arbetade han fram till 1923 då han flyttade till Hollywood och startade ett eget filmbolag tillsammans med sin bror Roy Disney och Ub Iwerks.⁴ Studion producerade bland annat en filmserie om *Alice i Underlandet* (*Alice's Wonderland*, 1923-1927) och kaninen *Oswald the Rabbit* (1927) innan det stora genombrottet med Musse Pigg (Mickey Mouse) kom. Tredje

² Recensionerna är framtagna efter sökning i databasen Artikelsök, och sedan genom läsning av microfilm på Universitetsbiblioteket samt fjärrlån av tidskrifter.

³ Leonard Maltin, *The Disney Films*, New York: 1973, s. 1

⁴ http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=154328

filmen med Musse, *Steamboat Willie* (1928), var den första animerade filmen med ljud och den film som gjorde musen till stjärna och gav Disney sin första stora framgång.⁵

Snövit och de sju dvärgarna (*Snow White and the Seven Dwarfs*, 1937) var Disneystudios första långfilmsprojekt och påbörjades 1936. Filmen, som under produktionens gång hade blivit känt som "Disney's Folly", stod färdig 1937 till en kostnad av 1,5 miljoner dollar. *Snövit och de sju dvärgarna* blev omedelbart en succé och spelade på bara tre månader in 8,5 miljoner dollar.⁶ Walt Disney vann en special-Oscar för filmen som bestod av en normalstor statyett tillsammans med sju miniatyrstatyetter.⁷

Walt Disney dog den 15 december 1966 men hans företag har levt vidare och fortsatt att producera film. I slutet av 80-talet började Disney producera luxuösa musikalkomedier med hjälp av en ny generation animatörer som lyckades tilltala en stor publik. Några av dessa musikalkomedier är *Den lilla sjöjungfrun* (1989), *Skönheten och Odjuret* (*Beauty and the Beast*, 1991) och *Aladdin* (*Aladdin*, 1992). I dag är The Walt Disney Company ett enormt företag med verksamhet inom medie-, rekreations- och underhållningsbranschen. 1998 hade företaget en omsättning på nästan 23 miljarder dollar och ungefär 100 000 anställda.⁸

3.2 Presentation av fyra Disneyklassiker

På Disneys svenska hemsida finns en presentation av de Disneyfilmer som kallas klassiker. Vad som kännetecknar dessa filmer är att de först har visats på bio för att sedan utkomma i VHS/DVD-format. Det andra dessa filmer har gemensamt är att nästan alla är baserade på en förlaga i form av främst romaner eller sagor. Nedan följer korta (egenförfattade) presentationer av de filmer som är aktuella i denna studie. För att inte skapa missförstånd ska tilläggas att detta inte är några referat av filmernas hela intriger, utan bara en liten inblick om vad filmerna handlar om. Det kommer även att klargöras vilken förlaga filmen är baserad på.

3.2.1 *Den lilla sjöjungfrun*

Filmen handlar om sjöjungfrun Ariel som drömmer om ett liv på land. Efter att hon har räddat prinsen Erik från att drunkna har hon som mål att förvandlas till människa för att vinna prinsens hjärta och gifta sig med honom. Den enda som kan hjälpa henne att bli människa för att uppnå sitt mål är sjöhäxan Ursula som i utbyte vill ha Ariels röst. Ursula ger Ariel tre

⁵ Leonard Maltin, s. 3-5

⁶ Janet Wasko, *Understanding Disney*, Cambridge, 2001, s. 14

⁷ Unn Printz-Påhlson, *Disneys julafton*, Malmö, 2000, s.17

⁸ http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=154332

dagar på sig att vinna Eriks hjärta med en kärlekskyss. Om hon inte lyckas med detta blir hon Ursulas fånge och Ursula blir havets härskare.

Den lilla sjöjungfrun (Den lille havfrue, 1837), är baserad på en konstsaga av Hans Christian Andersen. Filmen hade premiär i Sverige den 30 november 1990.

3.2.2 *Ringaren i Notre Dame*

Ringaren Quasimodo sitter inspärrad i Notre Dames kyrktorn. Hans enda kontakt med omvärlden är hans grymme förmyndare Frollo. När en karneval kommer till staden bestämmer Quasimodo sig för att bryta sin instängdhet och rymma från klocktornet. Väl där möter han zigenerskan Esmeralda som väcker hans känslor till liv. Han är dock inte den ende som fattar tycke för Esmeralda. Soldaten Phebus anländer till Paris och blir snart kär i henne, och även Frollo är besatt av hennes skönhet. När Esmeralda avfärdar Frollo inleds Frollos jakt efter att döda Esmeralda. Quasimodo och Phebus tvingas samarbeta för att finna ”Mirakelgården” (platsen där zigenarna bor) och rädda Esmeralda innan Frollo hittar dit.

Ringaren i Notre Dame (Notre-Dame de Paris, 1831) är baserad på Victor Hugos roman med samma namn. Filmen hade premiär i Sverige den 15 november 1996.

3.2.3 *Mulan*

Mulan är en kinesisk flicka som lever i en tid då Kina är hotat av hunnerna. För att skydda landet kallar Kinas kejsare in människorna till att tjänstgöra som soldater för att bekämpa dessa fiender. Mulans far kallas in men han är en åldring. Mulan bestämmer sig för att i hemlighet ta sin fars plats i armén. Hon får tillsammans med andra manliga kollegor genomgå ett träningsläger, utklädd till man. Mulan blir hyllad som hjälte då hon utför stordåd i sin roll som soldat. Allt är en framgångssaga fram till den stund när hon har skadats och råkar bli ertappad som kvinna.

Mulan är baserad på en gammal kinesisk folksaga. Sagan är så välkänd i Kina att alla känner till historien. Den sägs vara verklighetsbaserad och har först berättats muntligt för att sedan diktas ned i balladstil.⁹ Filmen hade premiär i Sverige den 13 november 1998.

3.2.4 *Skattkamarplaneten*

Den unge Jim Hawkins har alltid haft en förkärlek till äventyr och pirater. En dag får han tag en mystisk stjärnkarta. Kartan är en skattkarta som visar vägen till Skattkamarplaneten. Jim får följa med på solkryssaren R.L.S. Leagacy som ska ta honom och sällskapet ombord till

⁹ Margareta Rönnberg, *Varför är Disney så populär?*, Uppsala, 2001, s. 152

skatten. Bland personerna ombord finns den karakteristiske kocken John Silver. John blir snart god vän med Jim, men John visar sig inte vara den pålitlige person som Jim först har trott att han är.

Skattkamarplaneten är baserad på Robert Luis Stevensons klassiska roman *Skattkamarön* (*Treasure Island*, 1883), men med handlingen förlagd till rymden. Filmen hade premiär i Sverige den 25 december 2002.

3.3 Tidigare forskning om Disneyfilmer

Janet Wasko, kommunikationsprofessor från USA, har gjort en sammanställning om vad som utmärker en Disneyklassiker. Hon menar att ”Disneyklassikern kännetecknas av lätt underhållning, lika delar bra musik och underhållning som kretsar mest kring vitsar och lustigheter, starkt hopkopplade med människoliknande, barnliknande djurkaraktärer.”¹⁰ Vidare skriver Wasko att Disneyfilmer baserade på sagor genomgår en ”Disneyfiering” som inkluderar en sorts sundhet och amerikanisering av berättelsen. Många av dessa Disneyklassiker blir, i synnerhet i USA, mer kända än originalet.¹¹

Margareta Rönnerberg, professor i mediepedagogik, skriver också om Disneyfiering som hon menar innebär att Disney undanröjer det som i vuxenkretsar brukar väcka debatt, till exempel politik och sex.¹² Disney är, enligt Rönnerberg, alltid trogna mot förlagorna de är baserade på. Hon menar att de små förändringarna av berättelserna som görs har sin grund i att tiderna förändras samt för att anpassa det ursprungligen vuxna innehållet till sann barnkultur.¹³

Margareta Rönnerberg och Olle Sjögren delar in Disneys filmsagor (deras eget begrepp) i tre grundtyper: *djurfabler*, *undersagor* och *husdjursbiografier*. *Den lilla sjöjungfrun*, *Ringaren i Notre Dame* och *Mulan* placeras alla under typen undersagor (*Skattkamarplaneten* hade ej utkommit när denna bok skrevs men skulle även den sannolikt placeras i denna grupp). Rönnerberg och Sjögren beskriver undersagan som en mer nöjesbetonad berättelseform, ofta med rötter i muntlig tradition. Vidare förknippas undersagan med fanatiska inslag, förtrollningar, magiska lösningar och lyckliga slut.¹⁴ Filmerna kretsar dessutom ofta kring centralfigurens identitet som ska bli bekräftad av andra och hoten mot den eliminerad av andra.¹⁵

¹⁰ Wasko, s.111, min översättning

¹¹ Wasko, s. 113

¹² Rönnerberg, s. 13

¹³ Rönnerberg, s. 118

¹⁴ Rönnerberg och Sjögren i Rönnerberg, s. 41

¹⁵ Rönnerberg och Sjögren i Rönnerberg, s. 42

Enligt Rönnerberg har de senare filmerna kännetecknats av mer realistiska konfliktlösningar och solidariska kollektiv och hon menar att Disneys filmer i regel har ”speglat den allmänna utvecklingen under åren 1937-1998, vad gäller dominerande familjemönster i det västerländska samhället.”¹⁶

3.4 Receptionsteori

Receptionsteori är ett både brett och mångfacetterat begrepp. Man kan emellertid fastslå att receptionsteori fokuserar på läsaren. Det handlar om undersökningar i hur man läser och hur man reagerar på det man läser.¹⁷ Enligt den amerikanska filmvetaren Janet Staiger är receptionsstudier inte ute efter att finna den sanna betydelsen med texten. Receptionsstudier frågar i stället efter vilka olika betydelser texten har.¹⁸ Centrala frågeställningar för receptionsstudierna är för vem, under vilka omständigheter samt under vilken tid ett verk mottas. Om dessa frågeställningar sedan har någon kognitiv, emotionell, social eller politisk effekt är något som receptionsstudierna tenderar att kunna ge svar på.¹⁹

En gren, eller ett forskningsfält om man så vill, inom receptionsteorin är receptionsetetiken. Receptionsetetiken grundar sig i en föreläsning av tysken Hans Robert Jauss 1967 vid universitetet i Konstanz. Denna gren ser mottagandet av ett verk som något aktivt och skapande.²⁰ Kultursociologen Jostein Gripsrud skriver att mottagaren är en meningsskapare efter specifika erfarenheter, såväl litterära som samhälleliga.²¹ Förutom att mottagaren är betydelsefull för meningsskapandet så skriver vetenskapsteoretikern inom humaniora Søren Kjørup att det ena verket lämnar frågor som nästa verk kommer att försöka besvara.²²

Om man kopplar dessa receptionsetetiska tankegångar till min studie skulle man kunna tänka sig att Disneys verk är beroende av varandra och att helheten uppstår först när flera verk har mottagits. Detta skulle i så fall innebära att filmens mening och innehåll ingår i en lång kedja av Disneytexter. Om man utgår från detta perspektiv kan man konstatera att recensenternas förhållande till Disney som helhet blir relevant, och inte enbart förhållandet till den specifika filmen som recenserar. Detta leder då till att receptionsetetiken är adekvat för denna studie och för ett tankesätt där man framställer Disney som ett slags koncept.

¹⁶ Rönnerberg, s. 46

¹⁷ Søren Kjørup, *Människovetenskaperna*, Lund, 1999, s. 262

¹⁸ Janet Staiger, *Media reception studies*, New York, 2005, s. 2

¹⁹ Staiger, s. 2

²⁰ Kjørup, s. 263

²¹ Jostein Gripsrud, *Mediekultur – mediesamhälle*, Göteborg, 2002, s. 81

²² Kjørup, s. 263

3 Resultat

3.1 *Den lilla sjöjungfrun*

3.1.1 Jämförelser mellan Disneyfilmen och förlagan

Flera recensenter ägnar sig åt jämförelser mellan Disneys och H.C. Andersens olika versioner av sagan i sina recensioner. Hälften av dem nämner på ett eller annat sätt att Andersens saga slutar olyckligt, till skillnad från Disneys film där hon får sin prins till slut.²³ Majoriteten av recensenterna lägger ingen större vikt vid att försöka förklara vad denna skillnad beror på. Någon ger trots allt en förklaring till vad han tror att den här skillnaden beror på, då han menar att Disney har amerikaniserat Andersens saga ordentligt.²⁴ Här finns också åsikten att filmens slutscener har en ”omisskännlig Hollywoodstämpel”.²⁵

Något annat som Disney har valt att plocka bort är klassperspektivet. Detta val kommenteras av en recensent som menar att det i stället är ”flickans förvandling till kvinna med tillhörande sexualantydningar, fadersuppror och slutliga försoning” som Disneys film kretsar kring.²⁶ Liknande tankar kan skönjas hos en annan som bedömer att sjöjungfrun i Andersens saga är en i grunden tragisk gestalt men som i Disneys version har gjorts om till en upprorisk tonåring.²⁷ Således kan konstateras att det inte bara är intrigen som Disney har förvandlat, utan även den karaktär man får betrakta som huvudperson.

Disney har uppenbarligen strävat efter att göra en egen version av *Den lilla sjöjungfrun*. Fokus riktas därför i stället mot vad i sagan som filmskaparna har tagit vara på. En sak som nämns är dess miljö: ”Det är alltså inte H.C. Andersens tema som har lockat filmarna utan hans miljö – havet.”²⁸ Någon annan skriver att det är undervattensmiljö i vilken filmen utspelar sig som har ”förlöst Disneytecknarna”.²⁹

Den sista jämförelsen som återfinns i recensionsmaterialet mellan Andersens och Disneys versioner är att en recensent bedömer att Andersen har ett djup som Disney saknar medan den senare bjuder på show och underhållning i stället.³⁰

²³ Jeanette Gentele, ”Sjöjungfrun får sin prins” *Svenska Dagbladet*, 1990-11-30, Jens Peterson, ”Sockersött och... hemskt”, *Aftonbladet*, 1990-11-30, Gunnar Rehlin, ”Sjöjungfrun har allt!”, *iDAG*, 1990-11-30, Sune Örnberg, ”Bifigurer under ytan”, *Göteborgs-Posten*, 1990-11-30

²⁴ Peterson, 1990

²⁵ Annika Gustafsson, ”Barbie och Ken på havets botten”, *Sydsvenska Dagbladet*, 1990-11-30

²⁶ Örnberg

²⁷ Gentele

²⁸ Örnberg

²⁹ Mårten Blomkvist, ”Elegant sväng under vattnet”, *Dagens Nyheter*, 1990-12-01

³⁰ Gentele

3.1.2 Kunskap om förlagan

Kunskapen om H.C. Andersens saga är stor bland recensenterna. Många kan redogöra för sagans händelseförlopp i antingen stor eller liten utsträckning. Det är sålunda tydligt att de flesta har läst eller hört sagan någon gång innan de sett filmen. I samtliga åtta recensioner framkommer att Disneys *Den lilla sjöjungfrun* är baserad på H.C. Andersens saga. En recensent går ett steg längre då hon gör ett generellt uttalande om H.C. Andersens sagor. Hon skriver: ”H.C. Andersens sagor riktar sig inte i första hand till barn, utan är snarare allegorier för vuxna.”³¹

3.1.3 Jämförelser med andra Disneyfilmer

Den lilla sjöjungfrun blir jämförd med flera andra Disneyfilmer. Till att börja med blir filmen jämförd med förra årets Disneyfilm, *Oliver och gänget* (*Oliver & Company*, 1988). Här görs inga djupare jämförelser, utan konstateras främst att *Den lilla sjöjungfrun* på alla sätt och vis är en bättre film.³² En recensent ger sig på en förklaring till varför *Den lilla sjöjungfrun* är bättre. Han anser att de senaste årens Disneyfilmer har känts alltmer ”fabrikstillverkade”, däribland *Oliver och gänget*, som enligt honom har brister i såväl innehåll som animation.³³

Många skriver just om hur Disney med *Den lilla sjöjungfrun* går tillbaka till den gamla Disneytradition och att filmen påminner om deras tidigare filmer.³⁴ Alla de recensenter som tar upp ämnet är positiva till Disneys återupptagning av denna gamla tradition. Vad som gör att filmen kan kopplas till den gamla traditionen är att den bland annat har sagans klassiska form med kampen mellan gott och ont.³⁵ Filmens stil jämförs med den i *Askungen* (*Cinderella*, 1950) och *Törnrosa* (*Sleeping Beauty*, 1959) som kännetecknas av bland annat ”svårigheter att förfärdiga mänskliga romantiska par.”³⁶ Samtidigt menar en annan recensent att Ariel, till skillnad från Baloo och Lufsen, saknar förebilder i Disneys värld på grund av att den utspelar sig under vattenytan.³⁷

Andra åsikter som framförs om Disneyfilm generellt är av lite olika karaktär. Någon tycker att gulligheten skulle behöva kryddas med lite otäckheter.³⁸ En annan tycker tempot i Disneys

³¹ Gentele

³² Peterson, 1990, Rehlin

³³ Rehlin

³⁴ Lasse Bergström, ”Simma lugnt, sjöjungfrun”, *Expressen*, 1990-11-30, Blomkvist, Gustafsson, Sven E, Olsson, ”Disneys bästa på ack så länge”, *Arbetet*, 1990-11-30, Petterson, 1990

³⁵ Gustafsson, 1990

³⁶ Bergström

³⁷ Blomkvist, 1990

³⁸ Peterson, 1990

filmer är högre nu än när Walt Disney själv levde och övervakade produktion. Detta är han negativt inställd till.³⁹

Två andra åsikter är av en mer positiv karaktär. Den första poängterar att Disney är bäst när karaktärer och handling bärs upp av musik i stället för att försöka spegla en trist logik.⁴⁰ Den andra uppfattar Disneys popularitet som en följd av att filmerna är mer önskeuppfyllande än sanna, ”den svage segrar och godheten triumferar” som han uttrycker det.⁴¹

3.1.4 Tolkning av tema och budskap

Vad gäller temat i filmen upplever jag att recensenterna har gör två olika tolkningar som på flera sätt kompletterar varandra. Den första har med relationer att göra, den andra med identitet. Om man börjar med relationer så är det relationen mellan Ariel och hennes far som åsyftas. En recensent tolkar *Den lilla sjöjungfrun* som en klassisk saga om en pappa som inte kan släppa sitt barn.⁴² En annan gör tolkningen att filmen speglar flickans väg mot självständighet och för att kunna nå ditt krävs att hon frigör sig från sin far.⁴³

Den andra typen av tolkning, som har med identitet att göra, kretsar kring Ariels egen utveckling. Någon tolkar temat som en skildring ”om det problematiska i att växa sig ut till ett eget liv.”⁴⁴ Således är Ariels identitet central hos denne recensent. En annan menar att filmen vill illustrera en flickas förvandling till kvinna. Som jag tidigare skrev i samband med jämförelsen mellan Disneys och H.C. Andersens sjöjungfru, menar denne recensent att detta görs genom sexualantydningar, fadersuppror och slutlig försoning.⁴⁵ Recensenten ser således relationen till fadern som ett led i förvandlingen, vilket gör hans tolkning av temat som en form av blandning mellan sökande efter en identitet och en föränderlig relation till fadern.

Filmens budskap kommenteras inte, i alla fall inte i klartext. Här finns inget om vad Disney har som avsikt att förmedla med sin film eller om filmens sensmoral. Möjligen kan man utläsa någon sorts budskap ”mellan raderna”, men eftersom det inte går att utläsa i klartext är det inget som redovisas här.

3.2 Ringaren i Notre Dame

³⁹ Bergström

⁴⁰ Blomkvist

⁴¹ Örnberg

⁴² Peterson

⁴³ Gustafsson

⁴⁴ Olsson, 1990

⁴⁵ Örnberg

3.2.1 Jämförelser mellan Disneyfilmen och förlagan

Att Disneys version av *Ringaren i Notre Dame* skiljer sig från förlagan är denna kritikerkår enad om. De har också samstämmigt observerat att Disney har förändrat det tragiska slutet i förlagan till ett lyckligt slut.⁴⁶ Här avslöjas att både Esmeralda och Quasimodo dör i Hugos roman, vilket de inte gör i Disneys film.⁴⁷ En recensent som beskriver Disneys förvandling av berättelsens slut med orden: ”Romanens nattsvarta slut måste ju målas om i soliga färger.”⁴⁸ En annan recensent menar att Disneys version är alltför ”översötad” och ”lyckoslickad” för den som föredrar Hugos verk.⁴⁹

Kritikerkåren är således ense om att Disney har gjort ändringar i Hugos originalberättelse. I vilken omfattning Disney förändrat berättelsen är de dock oense om. Nyanserna är stora då någon anser att Disney bortsett från slutet är förlagan mycket trogen, medan någon annan anser att Disney aldrig tidigare har frigjort sig lika mycket från sin förlaga.⁵⁰ En tredje väljer något slags ”mellanväg” där hon menar att det finns försonande drag som rafflande handling och en upprorisk och fantasieggande miljö.⁵¹

Många vill sätta någon sorts beteckning över Disneys förändring av Hugos verk. Disneys version beskrivs som en amerikaniserad berättelse/musiksaga, en moderniserad version om kärlek, en familjeföreställning för vår tid, och en barnversion av Hugos *Ringaren i Notre Dame*.⁵² Det sistnämnda råder det emellertid ingen som helst konsensus kring då flera kritiker menar att vissa scener i filmen är alltför otäcka för de minsta.⁵³ Två recensenter uttrycker till och med explicit att filmen lämpar sig bättre för vuxna än för barn.⁵⁴

Huvudpersonen Quasimodo får större utrymme i Disneys version än i förlagan.⁵⁵ Det är dock inte bara hans utrymme i filmen som Disney har ändrat på. De har även förändrat honom som person vilket två recensenter lyfter fram på olika sätt. Den första menar att Disney har förbarnsligt Quasimodo då de har ”retuscherat bort allt dödligt allvar ur hans kärlek till La

⁴⁶ Mats Johnson, ”Djäv barnfilm – för vuxna”, *Göteborgs-Posten*, 1996-11-15, Henry Lundström, ”Tecknat mästerverk för alla åldrar”, *Filmrutan*, 1996, nr. 4, Sven E Olsson, ”En av Disneys ringare på länge”, *Arbetet*, 1996-11-15, Lasse Råde, ”Rysare får ett lyckligt slut”, *Göteborgs-Tidningen*, 1996-11-15, Jan Söderqvist, ”Ringaren sedesamt retuscherad”, *Svenska Dagbladet*, 1996-11-16

⁴⁷ Råde, 1996

⁴⁸ Söderqvist

⁴⁹ Olsson, 1996

⁵⁰ Johnson, 1996, Söderqvist

⁵¹ Helena Lindblad, ”Disney avväpnar puckelrygg”, *Dagens Nyheter*, 1996-11-15

⁵² Lindblad, Jens Peterson, ”Vacker och grym Disney – men mest för vuxna”, *Aftonbladet*, 1996-11-15, Söderqvist

⁵³ Johnson, 1996, Lars B Persson, ”Har allt man kan begära”, *Kvällsposten*, 1996-11-15, Peterson, 1996, Söderqvist

⁵⁴ Johnson, 1996, Peterson, 1996

⁵⁵ Lundström

Esmeralda.”⁵⁶ Den andra menar att Disney har reducerat Quasimodo till en känslig ung man som har ”avväpnats så kapitalt på all sin potentiella demoni”.⁵⁷

Det är inte bara jämförelser av handling och huvudperson som recensenterna fokuserar på. Ett tredje område som flera recenser sätter i centrum när de gör jämförelser mellan Disneys film och förlagan är själva katedralen Notre Dame. Här råder dock enighet i att Disney i likhet med förlagan framställer katedralen i positiv anda. Recensenterna skriver att Disney har tilldelat katedralen en levande karaktär och egen själ, lyckats fånga Hugos andakt inför katedralens arkitektur, och jämför katedralen med en nöjesfältsattraktion där Disney liksom Hugo hyllar katedralen.⁵⁸

3.2.2 Kunskap om förlagan

Att *Ringaren i Notre Dame* är baserad på Victor Hugos roman med samma namn är något som samtliga är medvetna om. Tre recenser nämner till och med det årtal romanen blev utgiven.⁵⁹ Flera väljer att kategorisera romanen med att kalla den klassiker eller skräckroman/rysare.⁶⁰

Att kunskapen om Hugos kunskap är stor märks särskilt hos två recensenten. Den ene understryker vad Hugo hade för syfte med boken då han skriver att romanen var ett debattinlägg för att hylla kyrkan och rädda dess konstskatter.⁶¹ Den andre hänvisar till Victor Hugos förord till *Notre Dame de Paris* (1832 års utgåva) där Hugo riktar sig till ”den ambitiösa önskeläsare som vill och kan ta sig förbi ytskiktets melodrama och tränga in i romanens idévärld.”⁶²

3.2.3 Jämförelser med andra Disneyfilmer

Många är de som jämför *Ringaren i Notre Dame* med föregående års film från Disney, *Pocahontas* (*Pocahontas*, 1995). Nästan alla menar att *Ringaren i Notre Dame* är den bättre av de båda.⁶³ En recensent kallar *Ringaren i Notre Dame* för en ny version av *Pocahontas* där Esmeralda är Pocahontas motsvarighet genom att vara den som väcker känslor hos någon från

⁵⁶ Söderqvist

⁵⁷ Lindblad

⁵⁸ Lundström, Peterson, 1996, Söderqvist

⁵⁹ Sofia Fredén, ”Årets Disney-klapp”, *Expressen*, 1996-11-15, Johnson, 1996, Lundström, Olsson, 1996

⁶⁰ Lundström, Lindblad, Bibi Häggström, ”Årets Disney – en bra saga för stora och små”, *Sydsvenska Dagbladet*, 1996-11-15, Råde, 1996

⁶¹ Peterson, 1996

⁶² Söderqvist

⁶³ Fredén, Lundström, Peterson, 1996

”andra sidan”.⁶⁴ Omgivningen/miljön är något annat som lyfts fram som mer spännande än i *Pocahontas* och *Lejonkungen* (*The Lion King*, 1994).⁶⁵ *Ringaren i Notre Dame* blir även jämförd med *Skönheten och Odjuret* och *Lejonkungen* vad gäller kvalitet. Här finns både de som upplever *Ringaren i Notre Dame* som en bättre, likvärdig och sämre än dessa föregångare.⁶⁶

Quasimodos vänner i form av tre stenfigurer blir jämförda med motsvarande karaktärer i andra Disneyfilmer. De jämförs med gamarna i *Djungelboken* (*The Jungle Book*, 1967) samt Timon och Pumba i *Lejonkungen* och Mecko och Flit i *Pocahontas*.⁶⁷ Stenfigurerna står för större delen av det som en recensent menar är den obligatoriska situationskomiken men han tycker inte riktigt att den uppnår samma kvalitet som i *Aladdin*, *Den lilla sjöjungfrun* och *Lejonkungen*.⁶⁸

En recensent har i sin recension valt att beskriva *Ringaren i Notre Dame* utifrån det recept han menar att Disney har använt sedan *Snövit*.⁶⁹ Det här receptet innehåller enligt hans framställning en kamp mellan gott och ont, romantik, bifigurer och inslag av humor, bra musik och ett lyckligt slut (för att sammanfatta det han lyfter fram i recensionen). Här finns också åsikten att *Ringaren i Notre Dame* står långt från tidiga Disneyfilmer som *Askungen* och *Djungelboken* och i stället i likhet med *Skönheten och Odjuret* presenterar ett innehåll riktat lika mycket till vuxna som till barn.⁷⁰ Det råder alltså delade uppfattningar om hur trogen *Ringaren i Notre Dame* är Disneytraditionen.

Övriga jämförelser med tidigare Disneyfilmer rör de fyra områdena musik, teknik, bild och översättning. Det noteras att musiken är skriven av Alan Mencken som gjorde musik till bland annat *Pocahontas* och *Skönheten och Odjuret*. Samme recensent skriver att kameratekniken i *Ringaren i Notre Dame* bygger vidare på den som användes i just *Skönheten och Odjuret*. Vidare framförs i samma recension en åsikt om att den visuella energin är större än i *Pocahontas*.⁷¹ Slutligen framgår i recensjonsmaterialet att översättningsansvarig till svenska för *Ringaren i Notre Dame*, Monica Forsberg, är samma person som var ansvarig för översättningen av *Lejonkungen* och att hon har lyckats förvalta detta uppdrag väl.⁷²

⁶⁴ Söderqvist

⁶⁵ Lindblad

⁶⁶ Bibi Häggström, ”Årets Disney – en bra saga för stora och små”, *Sydsvenska Dagbladet*, 1996-11-15, Lundström, Peterson, 1996

⁶⁷ Fredén, Råde, 1996

⁶⁸ Olsson, 1996

⁶⁹ Persson

⁷⁰ Johnson, 1996

⁷¹ Råde, 1996

⁷² Lundström

3.2.4 Tolkning av tema och budskap

Som filmens tema lyfts två olika grundtankar fram. Någon menar att *Ringaren i Notre Dame* har ett utanförskapstema som handlar om människans intolerans mot allt som är annorlunda.⁷³ En annan att filmen handlar om tolerans och kärleksfull barnuppfostran.⁷⁴

I likhet med temat är det två recensenter som yttrar sig om budskapet. Ett första budskap är att individens egentliga skönhet kommer inifrån.⁷⁵ Ett annat ryms i följande citat: ”Disney [har] utvecklat de enkla moralkakorna om att snällhet och foglighet lönar sig bäst till ett ovanligt radikalt, för att inte säga politiskt, budskap; det är förkastligt att förfölja etniska minoriteter eller människor som är annorlunda av något annat skäl.”⁷⁶ Enligt recensenten har alltså Disney med denna film ett djupare budskap än vad de har haft med tidigare filmer.

3.3 *Mulan*

3.3.1 Jämförelser mellan filmen och förlagan

Mulan får betraktas som en tämligen okänd saga i västvärlden. Det märks inte minst bland recensenterna i denna studie. Eftersom förlagan tycks vara obekant finns heller inga jämförelser mellan Disneys film och den kinesiska folksagan i någon recension. Till skillnad från de övriga filmerna – där man klart och tydligt kan se att majoriteten av recensenterna har läst eller åtminstone fått förlagan återberättad av någon – får man här känslan av att Disneys film är en första bekantskap med *Mulan*. Därmed saknas förkunskaper för att kunna jämföra versionerna.

En recensent skriver att Disneys *Mulan* ”är Disneyfierad med det vanliga galleriet gulliga djur och grymma gubbar.”⁷⁷ När man läser denna recension i sin helhet märker man dock att recensenten drar denna slutsats utifrån en tolkning av Disneys film i sig självt och inte utifrån en jämförelse med förlagan. Ett argument för att styrka detta påstående är att recensenten i övrigt inte gör några som helst jämförelser med den kinesiska folksagan, utan helt och hållet utgår från Disneys filmversion av *Mulan*.

⁷³ Johnson, 1996

⁷⁴ Söderqvist

⁷⁵ Olsson, 1996

⁷⁶ Lindblad

⁷⁷ Jens Peterson, ”Det här bli drakens vinter”, *Aftonbladet*, 1998-11-13

3.3.2 Kunskap om förlagan

Även om kunskapen om förlagan måste betraktas som mycket låg kan majoriteten av recensenterna åtminstone fastslå förlagens härkomst. Fem recenser skriver att *Mulan* är baserad på en gammal kinesisk folksaga/legend/berättelse.⁷⁸ De tre övriga recensenterna nämner inte något över huvud taget om någon förlaga, vilket jag tolkar som att de inte vet om att det finns en förlaga till *Mulan*. Om de hade vetat det borde de åtminstone ha antytt något om det i sina recensioner.

Bland recensenterna utmärker sig en recensent som har större kunskap om förlagan än att bara kunna fastslå dess härkomst. Hon skriver att berättelsen om *Mulan* länge har varit oerhört populär i Kina.⁷⁹ Detta säger emellertid ingenting om recensentens kunskap om innehållet i förlagan, men visar att hon har mer kunskap om förlagan än de övriga recensenterna.

3.3.3 Jämförelser med andra Disneyfilmer

Liksom i recensionerna till *Den lilla sjöjungfrun* och *Ringaren i Notre Dame* jämför recensenter *Mulan* med fjolårets film, i detta fall *Herkules* (*Hercules*, 1997). Någon menar att *Mulan* är avsevärt mindre bullrig, gräll och tillgjord än just *Herkules*.⁸⁰ En annan menar att *Mulan* är sämre än både *Lejonkungen* och *Skönheten och Odjuret* och klassar den som en typisk ”mellanfilm”, det vill säga medelmåttlig beträffande kvalitet, något recensenten även tycker att *Herkules* är.⁸¹

I recensionsmaterialet finns åsikter där man ser *Mulan* som ett slags representant för ett alltmer allvarsamt Disney, jämförbart med tidiga Disneyfilmer. Någon menar att detta märks redan i namnval då Disneyhjältarna förr hette till exempel Dumbo, Bambi och Pongo medan de i dag heter namn som Pocahontas, Herkules och *Mulan*.⁸² En annan ser också ett mer allvarsamt Disney då hon hävdar att *Mulan* bjuder på mindre sång och dans och en mer dramatisk berättelse än vanligt.⁸³ Även jämförelser med hur tidiga Disneyfilmer skiljer sig från *Mulan* förekommer. *Mulan* jämförs med *Aristocats* (*The AristoCats*, 1970) som utspelar sig i Paris. Recensenten menar att ambitionen att avbilda Paris korrekt inte fanns när

⁷⁸ Mårten Blomkvist, ”För mycket av det goda”, *Dagens Nyheter*, 1998-11-13, Mats Johnson, ”Disney med feministisk touch”, *Göteborgs-Posten*, 1998-11-13, Sven Olsson E, ”Som vanligt och väntat”, *Arbetet*, 1998-11-13, Jens Peterson, Rönnberg, Margareta, ”Mulån”, *Zoom*, 1998 nr. 4

⁷⁹ Rönnberg

⁸⁰ Ludvigsson

⁸¹ Johnson, 1998

⁸² Blomkvist, 1998

⁸³ Gustafsson, 1998

Aristocats producerades till skillnad från *Mulan* där han citerar producentens egna ord om hur de reste till Kina och videofilmade miljöer för att avbilda Kina så trovärdigt som möjligt. Samme recensent jämför *Mulan* med *Svärdet i stenen* (*The Sword in the Stone*, 1963) och konstaterar att den senare inte har alls samma allvar i sig då till exempel kung Arthur på väg till tronen kallas Pysen. Slutligen menar han att *Mulan* dock inte är lika högtravande som *Pocahontas*.⁸⁴

Här förekommer alltså åsikter som talar för ett alltmer allvarsamt Disney. Det finns dock en recensent med annan uppfattning. Denne recensent beskriver *Mulan* som en film med ett för Disney ”vanligt innehåll som utgörs av en blandning mellan äventyrs- och musikalfilm, spänning och skratt, svärtande skurkar och sötna hos hjältinga och hennes älskade.”⁸⁵ Med andra ord menar han att allt är precis som väntat i denna nya Disneyfilm.

Mulan blir som person jämförd med andra ”Disneytjejer”. Det poängteras att det finns en feministisk skillnad mellan *Mulan* och klassiska sagolika Disneytjejer som Snövit, Askungen och Törnrosa, då tjejen som tidigare fått vänta på att bli räddad är den som själv räddar såväl kejsaren som hela det kinesiska riket.⁸⁶ Någon annan yttrar det som att *Mulan* är vuxnare och mognare än Snövit och Askungen. Hon blir även jämförd med Disneytjejerna Belle i *Skönheten och Odjuret*, Ariel i *Den lilla sjöjungfrun*, Pocahontas och Esmeralda i *Ringaren i Notre Dame* som har gemensamt att de slåss för att följa sitt hjärtas vilja. Recensenten menar dock att *Mulan* är ännu mer självständig och gör sådant som strider mot det kinesiskt och kvinnligt traditionella.⁸⁷ *Mulan* fortsätter dessutom en androgyn trend som inleddes av Pocahontas, men till skillnad från Pocahontas som ville att mansrollen skulle lära av kvinnorollen så är *Mulan* kvinnan med mer manliga drag i sig och antyder att kvinnorollen bör tuffa till sig.⁸⁸ En recensent noterar också att till skillnad från Disneyskurkarna, där Cruella De Vil i *Pongo och de 101 dalmatinerna* (*One Hundred and One Dalmatians*, 1961) nämns som exempel, har Disneys hjältingar tidigare kännetecknats av en blekhet. Detta är något som *Mulan* nu ändrat på. Recensenten ser Pocahontas som det verkliga bottennappet och anser att *Mulan* i motsats till henne är en smart och handlingskraftig flicka.⁸⁹

Med utgångspunkt i recensenternas ovanstående bild av *Mulan* kan man konstatera att denna Disneytjej inte är helt skapad utifrån den traditionella ”modellen”, utan skiljer sig något från tidigare hjältingar. Vad som däremot känns igen sedan tidigare är bifiguren draken

⁸⁴ Blomkvist, 1998

⁸⁵ Olsson, 1998

⁸⁶ Olsson, 1998

⁸⁷ Peterson, 1998

⁸⁸ Rönberg

⁸⁹ Johnson, 1998

Mushu och lyckosyrans Cri-Kee som jämförs med Timon och Pumba i *Lejonkungen*, det vill säga två festliga typer som underhåller tittaren.⁹⁰

Övrigt att notera i jämförelser med andra Disneyfilmer är en filmscen, musiken och regissörerna. Den scen i *Mulan* som blir jämförd är när hunner i massvis rider över snötäckta berg och påminner om gnuernas flykt i *Lejonkungen* och musiken upplevs inte nå samma höga kvalitet som i de bästa Disneyfilmerna på 90-talet.⁹¹ Därtill uppfattas regissörerna till denna film uppfattas som kompetenta men inte som några visionärer till skillnad från de regissörer vars senaste film var *Ringaren i Notre Dame*.⁹²

3.3.4 Tolkning av tema och budskap

Vad som klart framgår av recensionsmaterialet är att *Mulan* till största del kretsar kring *Mulan* själv och hennes åtaganden och utmanande av de stereotypa könsroller i Kina under den tid när denna saga utspelar sig. Denna film har en tydlig ”feministisk touch” som någon uttrycker det.⁹³ En annan recensent menar att *Mulan* ”slår ett slag för den unga flickans behov av erkännande och respekt”.⁹⁴ En tredje försöker föreställa sig hur barnen (den för recensenten tänkte tittaren) skulle beskriva det som kan betraktas som ett tema och menar att de skulle se det som ”en ung flicka som är modig, smart och självständig och vågar följa sin egen övertygelse.”⁹⁵ Följaktligen kan man dra slutsatsen att filmens tema handlar om *Mulans* egen utveckling och identitetsproblematik. Man skulle kunna betrakta det som att hon använder ett feministiskt tillvägagångssätt som ett slags verktyg för att hon ska kunna nå sitt mål och rädda Kina från hunnerna.

”Filmens budskap är att en kvinna inte obetvingat behöver lyda sin far men ändå hedra honom. Och att hedrandet går i bägge generationsriktningarna: inte bara Hedra din far, utan även Hedra din dotter!”⁹⁶ Här har vi ett klart och tydligt formulerat budskap. Det handlar om heder och en sorts hederskultur. En annan tolkning av filmens budskap handlar mer om förväntade könsroller där recensenten menar att filmen vill visa att flickor kan vara minst lika modiga och intelligenta som pojkar.⁹⁷ En sista tolkning av budskap faller också den tillbaka på *Mulan* som person. Recensenten menar att det är list och självständigt tänkande, inte

⁹⁰ Råde, 1998

⁹¹ Peterson, 1998, Råde, 1998

⁹² Johnson, 1998

⁹³ Johnson, 1998

⁹⁴ Gustafsson, 1998

⁹⁵ Rönnerberg

⁹⁶ Rönnerberg

⁹⁷ Gustafsson, 1998

muskelkraft och lydnad, som leder till framgång.⁹⁸ Här finns uppenbarligen en mångfald i vad som kan betecknas som filmens budskap. Filmen har av allt att döma flera budskap beroende på hur man väljer att ”läsa” filmen. Detta är inte alls underligt utan kanske bara ett uttryck för att *Mulan* är mer komplex än vad många av de tidigare Disneyfilmerna har varit.

3.4 Skattkammerplaneten

3.4.1 Jämförelser mellan Disneyfilmen och förlagan

Med *Skattkammerplaneten* har Disney inte bara gjort förändringar i fråga om förlagans intrig, utan även givit verket en ny titel där planeten har ersatt ön. Vad dessa förändringar sedan resulterar i är något som behandlas i flertalet recensioner. Två recensenter presenterar *Skattkammerplaneten* som ett slags korsning mellan ett sjörövaräventyr och *Star Wars episod I: det mörka hotet (Star Wars: Episode I - The Phantom Menace, 1999)*.⁹⁹ Vad som dock framgår i recensionerna är att det är miljön äventyret utspelar sig i och inte själva handlingen som för tankarna till *Star Wars*.

Att Disneys version av *Skattkammerön* har flyttat ut i rymden är för övrigt något som även övriga recensenter kommenterar på ett eller annat sätt, vilket inte alls är konstigt med tanke på att förlagan helt saknar denna miljö. Disney har uppenbarligen moderniserat Stevensons roman och denna förändring har enligt en målande beskrivning ”sugit masten ur Stevensons underbara ‘Skattkammerön’ och klätt resterna i en rymdfantasikostym.”¹⁰⁰

Även om *Skattkammerplaneten* är förlagd till rymden så har Disneyskaparna valt att behålla de skepp som man finner i Stevensons verk. Flera poängterar att de skepp som seglar omkring i Disneys skapade rymdmiljö för tankarna till 1700-talet.¹⁰¹ Skeppen är med andra ord bevarade från Stevensons äventyr som enligt en recensent utspelas under sent 1700-tal.¹⁰² Även om skeppen har bevarats så har de dock blivit tvungna att anpassas till miljön, vilket medför att ”de gamla skutorna seglar omkring i luften med solsegel som ersättning för gamla fockar och bramsegel.”¹⁰³

Förutom jämförelser av den miljö äventyret är förlagd till, är jämförelserna mellan förlagans persongalleri och Disneys persongalleri något som får utrymme i recensionerna. Jim

⁹⁸ Ludvigsson

⁹⁹ Jan-Olov Andersson, ”En bra historia om sjörövare i rymden”, *Aftonbladet*, 2002-12-25, Mats Johnson, ”Svårbegriplig skattjakt från Disney”, *Göteborgs-Posten*, 2002-12-26

¹⁰⁰ Anna Lundevall, ”Visuell rymdkick vacker men förutsägbar”, *Svenska Dagbladet*, 2002-12-24

¹⁰¹ Andersson, Jonas Cramby, ”Disneypirater i rymden”, *Expressen*, 2002-12-25, Andreas Hoffsten, ”Skattkammerplaneten”, *Zoom*, 2003 nr. 1, Michael Tapper, ”Färgstarka figurer blir utslätade”, *Sydsvenska Dagbladet*, 2002-12-24, Kaj Wickbom, ”Skattkammerplaneten”, *Filmrutan*, 2003 nr. 1

¹⁰² Tapper

¹⁰³ Hoffsten

Hawkins beskrivs bland annat som ”en trilig tonårsrymdsurfare med smak för fart och äventyr”.¹⁰⁴ Av annan recensent beskrivs han som en 2000-talsgrabb med skateboard som lever i en 1700-talsmiljö. Den senare recensenten understryker även att Disney försöker ”snacka med ungdomar på ungdomars språk” och att detta är orsaken till att Disneys Jim Hawkins är en grabb av vår tid.¹⁰⁵

Long John Silver är en annan viktig karaktär som har genomgång förändringar för att passa in i Disneys rymdäventyr. Att Silver har blivit en cyborg (en människa förbättrad med maskindelar) är något som kommenteras flitigt.¹⁰⁶ Det är dock just denna utformning av Silver som verkar stå för den största förändringen. Disney får beröm för att Silver är ovanligt mångbottnad för att vara en Disneyskurk och för att Disney har behållit hans farlighet.¹⁰⁷ En annan recensent menar att Silver är förvånansvärt mänskligt komplicerad för att vara med i ett Disneyäventyr.¹⁰⁸ Någon anser att ”romanens färgstarka rollfigurer blivit utslätade intill oigenkännlighet”, men skriver å andra sidan ingenting specifikt om Silver som karaktär. Samme recensent skriver däremot om relationen mellan Silver och Hawkins. Han beskriver deras relation som en traditionell far-son-relation med en patriarkal auktoritet och en rebellisk buspojke, och att den bygger på en ”veckotidningspsykologisk modell”.¹⁰⁹

Eftersom Hawkins och Silver måste betraktas som berättelsens huvudpersoner får dessa karaktärer också störst utrymme i recensionsmaterialet. Detta innebär emellertid inte att övriga karaktärer ignoreras. Flera väljer att kommentera Silvers lilla husdjur Morph som kan beskrivas vara något av ett utomjordisk litet djur som kan byta skepnad när den känner för det. Någon nämner att Morph har ersatt den papegoja Silver har som husdjur i förlagan.¹¹⁰ Ben, som är en kvarlämnad halvgalen gammal pirat i *Skattkamarön*, har även han genomgått en förvandling i Disneystudion och blivit en skruttig robot.¹¹¹

Disney får kritik för att accelerera Stevensons berättelse, föra in teknikaliteter och onödiga kärlekstrasslerier och för att på så sätt göra berättelsen sämre än om den hade varit mer trogen sin förlaga.¹¹² De får också kritik från en recensent för ”en alltför tillrättalagd dramatik”.¹¹³

¹⁰⁴ Lundevall

¹⁰⁵ Cramby

¹⁰⁶ Andersson, Mårten Blomkvist, ”Long John Silver har blivit en modern cyborg”, *Dagens Nyheter*, 2002-12-23, Lundevall, Johnson, 2002

¹⁰⁷ Blomkvist, 2002

¹⁰⁸ Lundevall

¹⁰⁹ Tapper

¹¹⁰ Johnson, 2002

¹¹¹ Blomkvist, 2002

¹¹² Hoffsten

¹¹³ Tapper

3.4.2 Kunskap om förlagan

Samtliga recensenter skriver att Disneys *Skattkammarplaneten* bygger på Stevensons *Skattkammarön*. Två recensenter nämner till och med vilket år romanen utkom.¹¹⁴ Romanen omnämns med positiva benämningar som klassisk sjörövarroman, barnboksklassiker och äventyrsklassiker/författare. *Skattkammarön* blir hyllad när den beskrivs som ett verk som ”ingår i varje tonårings upplevelselitteratur” och blir omtalat som en roman vars innehåll de flesta känner till.¹¹⁵

En recensent väljer att göra någon sorts utläggning om vad Stevensons *Skattkammarön* egentligen handlar om. Han menar att bakom sjöröveriet döljer sig en berättelse om moraliskt ansvar och innebörden av att vara man berättat genom den unge Jim Hawkins.¹¹⁶ Någon jämförelse med Disneys version görs dock aldrig, utan Stevenzonanalysen ges bara som något slags bakgrundsinformation till den film som ska recenseras.

3.4.3 Jämförelser med andra Disneyfilmer

Manus/regi-duon John Musker och Ron Clements bakom denna film är relativt känd för att vara en Disneyfilm. Här nämns att *Skattkammarplaneten* har samma regissörer som *Aladdin*, *Den lilla sjöjungfrun* och *Herkules*.¹¹⁷ Det som skiljer denna film från duons tidigare är att musikalinslaget är borta.¹¹⁸ Detta är till denna films nackdel avser en recensent som menar att musikalversionerna Disney har gjort av kända sagor och berättelser är bättre för att de inte ändrade lika mycket i förlagorna.¹¹⁹ *Skattkammarplaneten* delar denna avsaknad av musikalinslag med Disneys *Atlantis (Atlantis: The Lost Empire, 2001)* och blir därför jämförd med denna film som får kritik för att vara alltför späckad med action och effekter som ersättning för en mindre väl berättad historia.¹²⁰ Motsatt uppfattning förekommer dock då en annan recensent menar att *Skattkammarplaneten* har en äkta känsla för historien till skillnad från många av de senare Disneyfilmerna där ”personligheterna ligger i utformningen som en tom yta”.¹²¹ Att *Skattkammarplaneten* ändå är bra rent tekniskt poängteras.¹²² Man noterar också att kantigheten hos karaktärerna har tonats ner i denna senaste Disneyfilm.¹²³

¹¹⁴ Blomkvist, 2002 Tapper

¹¹⁵ Andersson, Cramby, Tapper, Wickbom

¹¹⁶ Hoffsten

¹¹⁷ Andersson, Blomkvist, 2002, Lundevall

¹¹⁸ Wickbom, Johnson, 2002 Lundevall

¹¹⁹ Johnson, 2002

¹²⁰ Johnson, 2002

¹²¹ Blomkvist, 2002

¹²² Johnson, 2002, Wickbom

¹²³ Johnson, 2002

Skattkamarplanet beskrivs även som en typisk ”mellanfilm” bland Disneyklassikerna.¹²⁴

Ett citat som mer täcker hur man uppfattar att Disney generellt omvandlar gamla klassiska verk är följande: ”Disney skändar klassiker, rakar av dem håret och tvingar dem att skaka loss i fågeldansen för att passa in i Musses pigga kakform.”¹²⁵

3.4.4 Tolkning av tema och budskap

Bland recensenterna görs två olika tolkningar av filmens tema: uppfostran och utanförskap. Det första, uppfostran, lyfts fram som tema för att recensenten menar att filmen handlar om en begåvad pojke som genom olika upptåg testar sin mammas tålmod, allt för att pocka på uppmärksamhet.¹²⁶ Denna tolkning sätter Jim Hawkins i centrum och riktar fokus mot relationen mellan Jim och hans mamma, en relation som det för övrigt är tyst om i recensionerna. Det andra temat, utanförskapet, handlar mer om något slags ”underdog-tematik”, där Jim i detta fall måste möta sina rädslor och handskas med moraliska dilemman för att nå det lyckliga slutet.¹²⁷ Även här sätts Jim i centrum och recensenten gör en tolkning utifrån hans utveckling.

Filmens egentliga budskap är det däremot tyst om. Ingen ger sig på en tolkning av vad Disney vill säga eller förmedla med filmen. Däremot är jämförelserna mellan Disneys film och förlagan många, och en recensions omfång måste ändå betraktas som begränsat. Detta kan vara en förklaring till varför ingen redogör för filmens budskap.

4 Diskussion

4.1 Recensenternas förkunskaper

Genomgången av recensionsmaterialet har väckt många frågor, men även bekräftat vissa föreställningar jag hade. En sådan föreställning var att recensenterna skulle ha större kunskaper om de förlagor som står oss närmare kulturellt och geografiskt. Detta visar sig dock mycket tydligare än vad jag trodde då många kan redogöra för stora delar i innehållet i *Den lilla sjöjungfrun*, *Ringaren i Notre Dame* och *Skattkamarön* (som alla ingår i ”vårt” västerländska kulturarv), men verkar helt sakna kunskaper om innehållet i *Mulan*. Inte ens Margareta Rönnberg som forskat mycket kring Disney och recenserar *Mulan* kan redogöra för

¹²⁴ Johnson, 2002

¹²⁵ Lundevall

¹²⁶ Wickbom

¹²⁷ Lundevall

händelseförloppet i förlagan eller göra jämförelser mellan Disneys och folksagans versioner. Detta tyder på att denna kinesiska folksaga inte har nått fram till oss svenskar, vilket kan tyckas vara underligt med tanke på hur populär den enligt Rönnerberg är i Kina. Omfattar inte globaliseringen litteraturen? Är förklaringen att kulturarvet är begränsat till en gemensam kulturell kontext? Om inte det svenska samhället uppmärksammar litteratur från andra kulturer får vi en oerhört ensidig litterär medvetenhet. Om recensenterna hade kunnat göra jämförelser mellan Disneys film och förlagan även i fallet *Mulan* menar jag att denna films recensioner hade varit mer berikande för läsaren. I stället känns det som att recensenterna måste fylla ut dessa ”kunskapsluckor” med annat för att stoffet inte skall bli alltför tunt.

4.1 Tyngdpunkten i recensionerna

Att man gärna skriver mycket om något man kan mycket om är inget konstigt. I synnerhet *Den lilla sjöjungfrun* och *Skattkamarön* är berättelser som de flesta svenskar med stor sannolikhet har växt upp med. Även om man inte kan redogöra för det exakta händelseförloppet har de flesta i alla fall någon uppfattning om vad berättelserna handlar om. Disneyfilmerna är uppenbarligen inte heller oberoende av andra Disneyfilmer utan verkar inom ett slags gemensam ”ström” av filmer. Därför läggs tyngdpunkten i dessa recensioner (samt i recensionerna av *Ringaren i Notre Dame*) dels på jämförelser mellan Disneyfilmen och förlagan, dels på jämförelser med andra Disneyfilmer. *Skattkamarplaneten*, som bortsett från *Mulan* (vars förlaga recensenterna inte känner till innehållet), är den som vid en första anblick avviker mest från sin förlaga har allra störst fokus på jämförelserna med förlagan. Detta är emellertid väntat eftersom dess förändringar är så uppenbara med byte av miljö, titel och så vidare.

Vad som däremot händer när *Mulan* recenseras är att tyngdpunkten förflyttas till jämförelser med andra Disneyfilmer och att tolkningarna av tema och budskap får ett ökat utrymme. När recensenterna saknar kunskaper om förlagan börjar de tala om ett feministiskt budskap och att Disney är mer tyngda av allvar än tidigare. Om man skulle se dessa fyra filmer efter varandra och sedan läsa alla recensionerna efteråt tror jag att man skulle bli lite förvånad över den obalans som råder. Filmerna skiljer sig nämligen inte alltför mycket sinsemellan till skillnad från recensionerna där *Mulan* bemöts på ett annorlunda vis jämfört med övriga tre filmer från Disney. Är detta rimligt?

4.2 Recensenternas tolkningar

Tolkningarna av tema och budskap är överlag få. Som konstaterats tar jämförelserna med förlagan i tre fall av fyra mycket av utrymmet. Recensenternas egna reflektioner är ändå färre än vad jag hade väntat mig. Vad detta beror på saknar jag ett bra svar på. Är det för att det finns något slags förväntan hos recensenterna att de flesta som läser recensionen redan har en uppfattning om filmens budskap genom tidigare upplevelser av Disneyfilm? Eller är förklaringen helt enkelt att det väljs bort för att det befinner sig lägre ned i recensenternas prioriteringsordning? Hur det än må vara är tolkningarna i alla fall inte helt obefintliga, även om snacket om feminism i *Mulan*-recensionerna mest känns som ord vars syfte är att fylla ut texten. Det är ingen djupare analys med feministiskt synsätt, utan mest en förklaring till att huvudrollen beträds av en kvinna som gör saker som inte förväntas av henne och kvinnorollen. Hade kunskapen om förlagan funnits hade denna diskussion blivit intressantare för att se på skillnader och likheter mellan Disneys och folksagans *Mulan*.

4.3 Receptionsteori

Receptionsteorins tankar om att mottagaren är en aktiv meningsskapare har inte så hög förankring i just det här recensionsmaterialet. Recensenterna tenderar mer till att mäta skillnader med förlagan och andra Disneyfilmer och gör inte särskilt mycket egna reflektioner över de filmer de har sett.

Vad de däremot i hög grad gör är att se Disney som en helhet. De väljer i många fall att förhålla sig till andra Disneyfilmer och uttrycker saker som att filmen är bättre, sämre eller mer allvarsam än tidigare Disneyfilmer. På så sätt stämmer dessa recensenters mottagande väl överens med receptionestetikens tankar om att verket bara är en del i en helhet, och helheten är Disney. De vill gärna kommentera Disneys utveckling och kommentera hur just detta verk förhåller sig till övriga Disneyfilmer. Tidskriftrecensionerna är överlag bättre på att recensera den aktuella filmen och lämna andra Disneyfilmer utanför, men inte heller de släpper andra Disneyfilmer helt och hållet. Med utgångspunkt i dessa tankar kan man fråga sig om det är filmen eller Disney som recenseras. Fokus ligger enligt min uppfattning på filmen som recenseras, men företaget bakom har betydelse. Skulle okända företag ligga bakom dessa filmer kanske vi hade fått recensioner med fler egna reflektioner. Frågan är om inte det skulle ge en mer intressant läsning.

Något som jag upptäckte när jag hade läst igenom recensionsmaterialet var att flera recensenter recenserar fler än en av de fyra filmerna.¹²⁸ Värst är *Aftonbladet* som har samme recensent till tre av fyra filmer.¹²⁹ Detta kan jag ställa mig skeptisk till då jag menar att tidningarna nog avsiktligt väljer någon som ”har koll på Disney” och att recensenten därför riskerar att recensera själva Disney mer än den aktuella filmen.

4.4 Disneyfiering

Disney har gjort egna versioner av många gamla sagor och romaner. Det framgår tydligt att så är fallet även för dessa fyra filmer. Waskos framställning av Disneyfiering som ett slags amerikanisering inkluderande en sundhet menar jag överensstämmer med hur recensenterna ser på filmerna. Flera av Rönnbergs påståenden går dock ifrågasätta. Rönnbergs påståenden om att Disney lyfter bort innehåll som väcker debatt, att de alltid är trogna förlagorna och att man gör en stark anpassning till barnkultur, är med utgångspunkt ur recensenternas åsikter felaktiga. Det första påståendet stämmer inte på *Ringaren i Notre Dame*, som har politiska antydningar då Disney tar parti för ”svaga” grupper i samhället och att de, vilket poängteras av en recensent, vill framställa det som att det är förkastligt att förfölja dessa människor. Denna film anspelar även på sex då Frodo känner och visar en uppenbar fysisk åtrå för Esmeralda (ett skäl till att den i vissa avseenden är mer lämplig för vuxna än barn).

Att filmerna alltid skulle vara trogna sin förlaga är även det en sanning med modifikation. Såväl *Den lilla sjöjungfrun* som *Ringaren i Notre Dame* har fått sina tragiska slut förvandlade till lyckliga, vilket knappast gör filmerna trogna förlagorna. *Skattkamarplaneten* har tilldelats en helt ny miljö. Inte heller detta kan betraktas som att vara förlagan trogen. *Mulan* går det dessvärre utifrån denna undersökning inte uttala sig om, men säkerligen har Disney varit inne och petat även i denna berättelse. Likaså är påståendet om barnanpassning bara en halvsanning då *Ringaren i Notre Dame* av flera recensenter påstås i några avseende passa vuxna bättre.

Med dessa utläggningar vill jag visa att Rönnberg bygger en del av sina påståenden på lösa spekulationer och att de inte utgör någon absolut sanning. Man kan också ställa sig frågan om det i alla lägen är riktigt att per automatik kalla Disneys filmer för barnfilmer, vilket ofta görs. Disneys filmutbud är alltför komplext och mångfacetterat för att kategorisera filmerna till en typ av genre som inte säger något om innehållet i filmerna. Jag kan därför se en poäng i att

¹²⁸ Mårten Blomkvist, Mats Johnson, Sven E Olsson, Jens Peterson, Lasse Råde

¹²⁹ Jens Peterson

undvika begreppet barnfilm när man talar om Disneyfilm och i stället tala om animerad film, eller ännu bättre dela upp Disneyfilmerna i genrer efter innehåll.

4.5 Tips till vidare forskning

För att få än mer fördjupade kunskaper i hur Disney har förändrat sagorna och romanerna krävs en närläsning av var och en av filmerna och förlagorna. Detta ger en möjlighet att fördjupa sig i ämnet. Något annat som vore intressant är att studera mottagandet i USA med tanke på att de är producerade där och att premiärvisningarna ägde rum där. Att studera mottagandet i var och ett av de land som förlagans eller författaren har sitt ursprung vore ett annat område som skulle vara intressant. Även en jämförelse mellan exempelvis mottagandet av *Den lilla sjöjungfrun* i Sverige och Danmark skulle säkerligen ge ett intressant resultat. Fick den ett mer positivt, mer kritiskt eller mer nyanserat mottagande i Danmark vars medborgare förmodligen känner verket bättre än vad vi gör? Det finns ett stort forskningsfält att fortsätta utforska, och troligen många intressanta svar att finna.

5 Referens- och källförteckning

5.1 Recensioner – *Den lilla sjöjungfrun*

- Bergström, Lasse, ”Samma lugnt, sjöjungfrun”, *Expressen*, (1990-11-30)
Blomkvist, Mårten, ”Elegant sväng under vattnet”, *Dagens Nyheter*, (1990-12-01)
Gentele, Jeanette, ”Sjöjungfrun får sin prins”, *Svenska Dagbladet*, (1990-11-30)
Gustafsson, Annika, ”Barbie och Ken på havets botten”, *Sydsvenska Dagbladet*, (1990-11-30)
Olsson, Sven E, ”Disneys bästa på ack så länge”, *Arbetet*, (1990-11-30)
Peterson, Jens, ”Sockersött och... hemskt”, *Aftonbladet*, (1990-11-30)
Rehlin, Gunnar, ”Sjöjungfrun har allt!”, *iDAG*, (1990-11-30)
Örnberg, Sune, ”Bifigurer ger liv under ytan”, *Göteborgs-Posten*, (1990-11-30)

5.2 Recensioner – *Ringaren i Notre Dame*

- Fredén, Sofia, ”Årets Disney-klapp”, *Expressen*, (1996-11-15)
Häggström, Bibi, ”Årets Disney – en bra saga för stora och små”, *Sydsvenska Dagbladet*, (1996-11-15)
Johnson, Mats, ”Djäv barnfilm – för vuxna”, *Göteborgs-Posten*, (1996-11-15)
Lindblad, Helena, ”Disney avväpnar pucklandrygg”, *Dagens Nyheter*, (1996-11-15)
Lundström, Henry, ”Tecknat mästerverk för alla åldrar”, *Filmrutan*, (1996, nr. 4)
Olsson, Sven E, ”En av Disneys ringare på länge”, *Arbetet*, (1996-11-15)
Persson, Lars B, ”Har allt man kan begära”, *Kvällsposten*, (1996-11-15)
Peterson, Jens, ”Vacker och grym Disney – men mest för vuxna”, *Aftonbladet*, (1996-11-15)
Råde, Lasse, ”Rysare får ett lyckligt slut”, *Göteborgs-Tidningen*, (1996-11-15)
Söderqvist, Jan, ”Ringaren sedesamt retuscherad”, *Svenska Dagbladet*, (1996-11-15)

5.3 Recensioner – *Mulan*

- Blomkvist, Mårten, ”För mycket av det goda”, *Dagens Nyheter*, (1998-11-13)
Gustafsson, Annika, ”Mulan – feminist enligt Disney”, *Sydsvenska Dagbladet*, (1998-11-13)
Johnson, Mats, ”Disney med feministisk touch”, *Göteborgs-Posten*, (1998-11-13)
Ludvigsson, Bo, ”Våldsam moralitet från Disney”, *Svenska Dagbladet*, (1998-11-13)
Olsson, Sven E, ”Som vanligt och väntat”, *Arbetet*, (1998-11-13)
Peterson, Jens, ”Det här blir drakens vinter”, *Aftonbladet*, (1998-11-13)
Råde, Lasse, ”Magnifikt äventyr”, *Expressen*, (1998-11-13)
Rönnerberg, Margareta, ”Mulån”, *Zoom*, (1998, nr. 4)

5.4 Recensioner – *Skattkammarplaneten*

- Andersson, Jan-Olov, ”En bra historia om sjörövare i rymden”, *Aftonbladet*, (2002-12-25)
Blomkvist, Mårten, ”Long John Silver har blivit en modern cyborg”, *Dagens Nyheter*, (2002-12-23)
Cramby, Jonas, ”Disneypirater i rymden”, *Expressen*, (2002-12-25)
Hoffsten, Andreas, ”Skattkammarplaneten”, *Zoom*, (2003, nr. 1)
Johnson, Mats, ”Svårbegriplig skattjakt från Disney”, *Göteborgs-Posten*, (2002-12-26)
Lundevall, Anna, ”Visuell rymdkick vacker men förutsägbar”, *Svenska Dagbladet*, (2002-12-24)

Tapper, Michael, "Färgstarka figurer blir utslätade", *Sydsvenska Dagbladet*, (2002-12-24)
Wickbom, Kaj, "Skattkamarplaneten", *Filmrutan*, (2003, nr. 1)

5.5 Övriga källor

Bendazzi, Giannalberto, (1994) *Cartoons-One Hundred Years of Cinema Animation*.
London: Indiana University Press
Danielsson, Tage, (1965), *Bok*. Stockholm: Wahlström & Widstrand
Gripsrud, Jostein, (2002), *Mediekultur – mediesamhälle*. Göteborg: Daidalos
Kjørup, Søren, (1999), *Människovetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
Maltin, Leonard (1973), *The Disney Films*. New York: Crown Publishers
Printz-Påhlson, Unn, (2000) *Disneys julafton*. Malmö: Egmont Serieförlaget
Rönnerberg, Margareta (2001), *Varför är Disney så populär?*. Uppsala: Filmförlaget
Staiger, Janet, (2005), *Media Reception Studies*. New York: New York University Press
Wasko, Janet (2001), *Understanding Disney*. Malden: Blackwell Publishers

Disney i Sverige, "Walt Disney Klassiker", [www dokument]. URL:
<http://www.disney.se/DisneyVideo>, (2007-11-16).

Nationalencyklopedin, "Disney Company", [www dokument]. URL:
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=154332, (2007-11-05)

Nationalencyklopedin, "Disney, Walt", [www dokument]. URL:
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=154328, (2007-11-05)